

LLUNY DEL PARADÍS

Capital Books

14

Aquesta obra ha estat guardonada amb el XXX Premi Literari Vila d'Ascó (2018). El jurat el formaven Miquel Pérez i Sánchez, Montserrat Nicolau i Borràs, Josep M. Raduà i Serra, M. Glòria Tomàs i Nus, i Joan Simon i Canal.

Editat amb la col·laboració de

Ajuntament d'Ascó

© 2019 Ramon Breu Panyella

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Capital Books
c. Mallorca, 314, 1r 2a B • 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
info@capitalbooks.cat
www.capitalbooks.cat

Disseny: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: febrer de 2019
ISBN: 978-84-948532-1-0
DL B 2458-2019
Imprès a Romanyà Valls, SA

Tots els drets reservats.

LLUNY DEL PARADÍS

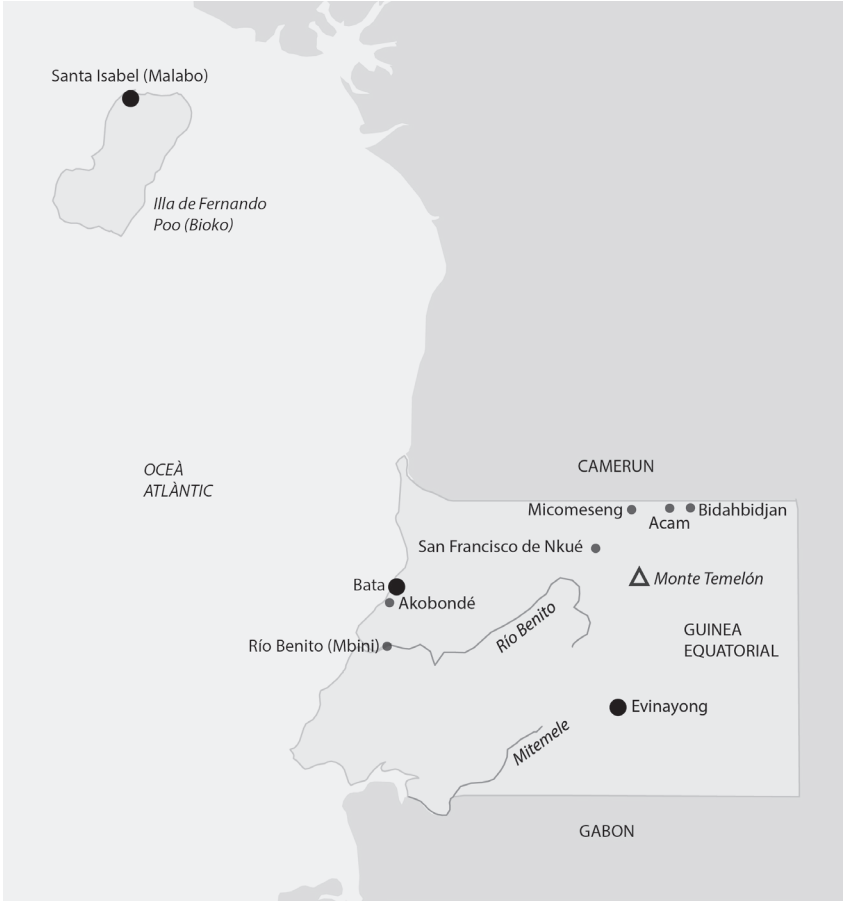
RAMON BREU

XXX Premi Literari Vila d'Ascó

Capital Books

MAPA DE GUINEA EQUATORIAL (1959)

LA REVETLLA

Un enorme terrabastall de plats trencats es va sentir per tota la mansió dels Vilaplana i també pels seus voltants. Gairebé de manera simultània un pangolí va baixar espaordit, botant com si fos de goma, per les escales que conduïen al jardí. De seguida es van sentir uns grans gemecs: «*Ay madame! Ay madame!*». L'Aurora, que era a la seva habitació, va arribar la primera per investigar què havia passat. Quan va observar el panorama, es va posar les mans al cap, cosa que va fer que la minyona, l'Adela, en veure-la, es posés a plorar amargament recolzant-se en la barana de fusta de l'escala. L'Adela era així, passava amb facilitat de mostrar-se experimentada i dominant davant de qualsevol situació a comportar-se com una fava.

L'Eulàlia Rubiralta i la seva filla Clara, que feia una estona que feinejaven a la cuina, van arribar juntes al lloc de la trencadissa. Mentre s'eixugava les mans amb el davantal que duia per sobre del vestit que acabava d'estrenar, un elegant vestit blau marí que li arribava per sota mateix del genoll i que realçava la seva figura encara àgil i elegant, l'Eulàlia va arrugar les celles i contemplà com un nombre indeterminat de plats fets miques cobrien les escales, com una mena de catifa de neu.

—Què ha passat? —va dir l'Eulàlia, dirigint-se a la seva filla petita, l'Aurora.

—No ho sé, li pregunto i no fa més que plorar, la Mammy.

—Digue-li pel seu nom, Aurora! Es diu Adela... —la corregí la mare.

Des que la mare i les dues filles havien vist *Lo que el viento se llevó* al cinema Victoria Eugenia de Bata, l'Aurora, burleta, li deia *Mammy* a l'Adela. No sense raó, perquè la mainadera de la Scarlett O'Hara compartia amb l'Adela no només el color de la pell i la seva figura voluminosa, sinó també el seu bon cor i no posar-se mai pedres al fetge per fer les coses. Ara l'Adela sanglotava i s'eixugava les llàgrimes amb el dors de la mà esquerra mentre sostenia amb la dreta un plat, únic supervivent de la desfeta de la vaixella.

—*Ay madame, ay madame!* Ha sido ese animal del demonio que siempre me asusta —deia l'Adela assenyalant el jardí.

—El pangolí? —demanà l'Aurora, mentre la guineana feia que sí amb el cap— Pobre, si és tan simpàtic!

La Clara pensava que la minyona tenia raó. Aquella bestioleta, una mena de dinosaure en miniatura, que sempre es passejava per on volia, li feia venir esgarrifances.

—Venga, Adela, no te preocupes y deja de llorar. Dile a la Paquita que te ayude a limpiar todo esto... A veure, noies, ajuda-me a baixar la vaixella de cada dia. Ja falta poc perquè arribin els convidats.

—La de cada dia, mama? —preguntà la Clara.

—Ves què hi farem!

—I l'Eusebi què? Mai fa res! —protestà l'Aurora.

Mentre l'Eulàlia Rubiralta i la seva filla Clara es posaven en marxa sense fer cas de l'Aurora, la minyona augmentava el seu desconsol en veure que la senyora de la casa havia de rebaixar-se i fer el que era feina del servei. Abans de marxar cap a la cuina i deixar la criada sola davant la catifa de plats esbocinats, l'Aurora li etzibà:

—¿Y a mí por qué no me contestas, Mammy? ¿Tienes dificultades auditivas o qué?

—No *miss* Aurora, solo es que soy dura de oído de nacimiento.

Feia molt poca estona que el sol del capvespre, com cada dia, havia transformat tot el que il·luminava en coses vermelles: les cases, l'arena, les palmeres, el bosc, el cel. Tot roig. Els cocoters fins i tot semblaven de xarol quan, de sobte, es ponía el sol a Río Muni i tot era fosc, com si algú hagués apagat el llum amb un interruptor. Ara la casa dels Rubiralta apareixia com una gran teia que il·luminava, damunt del seu turó, tot el poble d'Akobondé. A banda dels llums oberts de gairebé totes les estances de la vil·la i dels fanals que l'envoltaven, desenes de bombetes zigzaguejaven per l'espai que se situava entre la casa i el començament del jardí, que de dia era ocupat per un anar i venir de vehicles de l'empresa Vilaplana i que ara ocupaven dues fileres de taules i cadires perfectament arrencades. L'Aurora hauria volgut que els llums fossin de coloraines, possibilitat que la mestressa havia descartat immediatament: «Vols que la casa sembli un arbre de Nadal, nena?», havia conclòs amb aquell somrís amable que només l'Eulàlia sabia fer. Justament per sobre dels llums s'havien desplegat uns espectaculars tendals blancs. El *boy* de la casa, en Saturnino, havia seguit al peu de la lletra les instruccions de les dones de la família, i el gran porxo de la casa recordava a l'Eulàlia Rubiralta l'esplendor de l'envelat de la Festa Major de Manresa de quan ella era jove.

Aquell dimarts, 23 de juny de 1959, se celebrava a can Vilalta la revetlla de Sant Joan i, especialment, el sant del pròcer d'Akobondé i un dels homes més actius en el conreu del cacau de tota la Guinea Equatorial, en Joan Norbert Vilaplana i Ferragut. En Vilaplana havia accedit a celebrar el seu sant d'aquella manera seguint el consell insistent de la seva muller, l'Eulàlia, que opinava que tant la família com els seus veïns, els Capdevila, restaven massa aïllats de l'ambient espanyol de

Bata. L'Eulàlia creia que les relacions socials podrien afavorir que el seu marit guanyés encara més prestigi i consideració a la capital continental de la Guinea, prestigi que li corresponia en justícia per ser un dels empresaris més importants d'aquella part del món. A més, indirectament, desitjava que recepcions o festes com aquella sostraguessin la Clara de la seva incomunicació i fessin que es relacionés amb els altres joves de la colònia i les seves activitats de diversió. Veia la Clara massa dedicada a la seva feina a l'hospital i a l'esplai dels nens del poble, i gens preocupada per festejar, i encara menys per plantejar-se de formar una família. A més, també feia contenta l'Aurora, que era tot el contrari que la seva germana gran i que havia estat esperant amb candeletes aquella revetlla. En algun moment dels dies previs, havia pensat que potser podria semblar una mica xocant evocar amb una revetlla el solstici d'estiu justament a la línia mateixa de l'equador, però no estava segura dels seus coneixements astronòmics ni dels dels convidats. L'important era celebrar Sant Joan.

Alguns comensals, que s'havien avançat lleugerament, van veure com quatre cambrers negres, parents del *boy* Saturnino, tots ells de l'ètnia fang, s'embotien en unes americanes blanques i treien gran cubells curulls de gel amb un vi blanc espumós. L'espetic dels taps de suro actuà d'avís perquè el senyor de la casa, en Joan Norbert Vilaplana, anés a cercar l'Eulàlia per començar a rebre els invitats. D'entrada i pel seu aspecte no semblava pas un home agradable. Era eixut amb els seus col·legues, que ell considerava clarament rivals, i amb els seus subordinats. A vegades fins i tot es mostrava agressiu quan les coses no sortien com ell volia. Rabassut, amb un rostre rodó, les orelles separades i la barbata aixafada, el seu aspecte transmetia un aire de personatge irascible i ridícul, de tebeo. Però tota aquesta hostilitat desapareixia com en un truc d'Arseni Lupin quan travessava el llindar de la porta de casa i es transformava en un xaiet tendre i amorós en el tracte amb la seva dona Eulàlia i les seves

filles, Clara i Aurora, però no tant amb el seu fill petit, l'Eusebi. Aquella nit, vigília del seu sant, de la seva *onomàstica* com es deia en aquells anys, en Joan Norbert havia seguit les ordres de l'Eulàlia i estrenava un vestit color crema d'estil colonial, una camisa immaculadament blanca i una corbata de color marró fosc. Tot plegat hauria aconseguit dotar d'elegància més d'un desastrat, però l'amo de la casa era tan malforjat que tot esforç era en va.

Els senyors de la casa van baixar junts les escales exteriors i es van dirigir cap al porxo, que lluïa com un paradís de color i distinció enmig de la foscor de la selva. Alguns convidats començaven a arribar i fixaven la mirada en els amfitrions. L'Eulàlia Rubiralta lluïa tota la seva magnificència. Era força més jove que ell, havia tingut els tres fills de molt jove i ara se situava en una mitjana edat esplendorosa. Probablement el seu principal atractiu requeia en la seva mirada, sempre tan serena, servida per uns ulls clars, verdosos, que acariciaven, i en el seu aspecte pulcre i cuidat, d'una elegància intemporal, que ara remarcava un collaret de perles que feia tot just un minut el davantal que duia no deixava veure i que ara li transmetia un toc gràcil i sobri, com una extensió de la seva persona.

Feia cinc minuts que la Clara ja era al porxo, un cop solucionat l'incident dels plats trencats. Ara departia amb complicitat amb els veïns, els Capdevila, mentre de cua d'ull observava el maleït pangolí que treia el cap darrere el tronc d'una de les palmeres, on havien lligat les tires de bombetes. Com l'Adela el torni a veure, segur que torna a muntar un sidral, pensava.

El menú consistia en una barreja entre la cuina catalana i la guineana. La mestressa, l'Eulàlia, havia insistit a oferir musclos perquè recordava que era una menja d'estiu a Catalunya i sobretot a les revetlles. Aquell mateix dia un pescador els havia portat vint quilos de musclos molt grans. L'Adela els havia bullit amb poca aigua en una gran cassola. Després havia fet un sofregit amb ceba i tomàquet, afegint-hi vi blanc i farina. L'Eulà-

lia havia controlat escrupolosament la cocció, d'uns deu minuts. Finalment, després d'afegir la salsa als musclos, havia introduït una picada d'all, julivert i brins de safrà, factor que donava als musclos un punt de nostàlgic gust mediterrani. A en Víctor Capdevila, en sentir aquella flaire li espurnejaren els ulls. Feia molts anys que era fora i, de moment, no veia possibilitat de tornar. En Víctor tenia una presència poderosa, sempre amb una rialla intel·ligent a punt d'esclatar. Ulls sortints, curiosos, com de batraci. Nas prominent però delicat. El seu llavi inferior, sensual i expert en sabors, semblava ansiós per començar l'àpat.

Els cambrers van anar dipositant damunt les taules, com una mena de Reis Mags tots negres, safates de pa amb tomàquet, de verdures extraordinàries a la brasa, d'ous farcits, de bistecs de zebú —que és aquell bou amb gepa propi de l'Àfrica—, de llagostes que els guineans tractaven amb indiferència i d'innumerables bols de *pepe-súp*, que deien els autòctons i que venia de *pepper-soup*, un brou picant amb patates, tomàquets, ceba i peix. Per postres estava preparada una gran coca de Sant Joan. Això sí, casolana. El procés d'elaboració l'havia dut personalment la mestressa: farina, mantega, sucre, llet i llevat eren els ingredients imprescindibles per fer el gran brioix decorat amb fruita confitada que és el que en realitat és la coca de Sant Joan. El resultat no havia complagut l'Eulàlia. Trobava la coca massa atapeïda, massa consistent, però com que molts convidats no n'havien menjat mai i altres no se'n recordaven, la coca va triomfar.

Els fars de dos cotxes negres contribuïren encara més als jocs de llums de la revetlla. Era el governador de Río Muni i esposa, amb els guardaespalles. Álvaro Barreto, que mostrava una insígnia de la Falange a la solapa, havia estat coronel de la Legió i des de feia cinc anys era la màxima autoritat a la Guinea continental. La seva panxa bombada donava al seu tarannà militar un aire grotesc. Lluïa un monocle absolutament anacrònic, potser producte de la seva admiració pels nazis o pels prussians. Barreto passava el temps suant i practicant la caça major acom-

panyat d'una cohort de negres que constantment escridassava. Els seus subordinats del govern civil es burlaven secretament d'ell i l'anomenaven *Eustaquio Morcillón*, que era un personatge del *TBO*. De fet, *Eustaquio Morcillón*, amb el seu assistent negre *Babalí*, dibuixat per Benejam i que s'assemblava molt a l'Ulises de la família Ulises, tenia una figura gairebé pastada a en Barreto. No calia massa imaginació per trobar-hi similituds. Quan el governador es cansava de perseguir antílops o fins i tot algun lleó d'edat avançada, conreava l'esport que més agradava als criolls, cavalcar *miningas*, amants guineanes o *queridas*, com era costum de dir llavors. La dona, Doña Inma de Santaolalla, aliena a les anades i vingudes del coronel, es dedicava a la devoció de la seva patrona, la Puríssima, a qui s'havia consagrat la catedral de Bata per la seva influència entre els claretians. Doña Inma, que s'emmirallava en el seu capteniment en Doña Carmen Polo de Franco, a qui seguia a través de les revistes, pregava cada dia a la Mare de Déu que un gir de la sort li permetés tornar a la seva Astorga natal. No suportava ni l'Àfrica ni els negres. Tot li feia fàstic. Tot ho trobava brut. Amb prou feines visitava la seva germana Carmen, monja i infermera en cap de l'hospital de Bata. Ara anaven de bracet, ell amb la boca oberta en veure l'escenografia festiva; ella inexpressiva, potser d'enveja o potser perquè l'excés de maquillatge impedia dotar de moviment els seus músculs facials.

Els amfitrions van avançar per rebre els nouvinguts; els altres convidats van abaixar la veu o van callar. Calia estar a bones amb Don Álvaro o almenys passar desapercebut. Et podia fer fora de la colònia en qualsevol moment, encara que disposessis de propietats i no tinguessis temps de vendre-les. Per un escàndol o per tenir idees democràtiques et podia deportar en vint-i-quatre hores. Bé, Don Álvaro no exactament; qui feia i desfeia era la seva mà dreta, el cap de policia, Arsenio Sánchez Gavilán, *el Gavilán*, com li deien.

—¡Vaya, vaya, cómo se las gastan estos catalanes! —cridà

el governador mentre allargava la mà per encaixar amb en Vilaplana.

Les dues dones es van saludar fent-se dos petons. Doña Inma rígida, l'Eulàlia afable i riallera, mentre percebia l'olor de la governadora, que li recordava l'olor de la naftalina que la seva mare col·locava als armaris contra les arnes.

—Muchas felicidades, don Juan Norberto, deseamos que tenga un buen día de su santo patrón —digué Doña Inma—. Esperemos que sea de su agrado este pequeño detalle que el mismo Don Álvaro eligió para usted.

En Vilaplana va fer una reverència d'agraïment exagerada i ridícula, que va provocar un imperceptible rictus d'es-càndol en la governadora. De seguida va obrir un paquetet embolicat amb un paper de l'única joieria de la ciutat. En Vilaplana va obrir un estoig on descobrí uns botons de puny amb la bandera espanyola. Mentrestant, un Barreto afamat i descortès ja s'havia avançat i seia en el lloc d'honor de la taula, que li estava reservat.

—Buenas noches, Don Álvaro —el saludà amb un somriure a distància en Víctor Capdevila.

—Buenas, buenas, Capdevila —li contestà amb displicència.

—¿Qué, le han gustado los gemelos, Vilaplana? —digué en Barreto mentre un cambrer li omplia un plat fins dalt de musclos i els dos matrimonis seien en els llocs de presidència, assenyalats amb garlandes de clavells blancs— Todo el mundo está de acuerdo, amigo mío, que como los empresarios catalanes no hay nadie haciendo dinero, pero, ¡ay Vilaplana! Os falta sentimiento nacional, os falta fervor patriótico... Pero para eso estamos nosotros, para recordároslo, ¡para recordároslo, Vilaplana!

—Exagera usted, Don Álvaro, exagera usted... Le agradezco mucho su regalo, pero no debían molestarse... —digué en Joan Norbert amb humilitat hipòcrita— Pero ya ve, nos complementamos perfectamente. Ustedes ordenan y administran y nosotros hacemos los negocios. Cada cual hace grande España a su manera...

—Pero el mundo no nos comprende... —feu en Barreto, mentre xarrupava el suc de la closca d'un musclo i Doña Inma el mirava esborronada.

El governador de la Guinea continental en això no errava. En aquells moments el volum del negoci d'en Joan Norbert Vilaplana vivia un moment àlgid. La família Vilaplana feia més de cent anys que formava part del patriciat tèxtil de Manresa. Els dos descendents de la nissaga, l'Ignasi i en Joan Norbert, havien abandonat definitivament la fabricació de teixits el 1943. El germà gran havia convençut en Joan Norbert que el que convenia per guanyar quartos, en un país de morts de gana com l'Espanya de la postguerra, era la indústria alimentària. De manera que s'havien venut les dues fàbriques i havien fundat la societat Explotaciones Agrícolas del Cacao, S.A. (EACA, S.A.), amb seu social al carrer Ausiàs March de Barcelona i fàbrica i magatzems a Granollers. La societat comercialitzava marques com el Cacaomilk, un batut de xocolata de gran èxit; Chocolates La Pantera, coneguda entre els nanos per les col·leccions de cromos de futbol que regalava, o Café Tropical Auténtico de Guinea. La facturació dels productes, ajudada per la publicitat radiofònica, arribava a xifres que els dos germans no haurien imaginat mai. Havia estat l'Ignasi el que havia engegat les explotacions a Guinea feia gairebé quinze anys, però els problemes de cor que patia i la manca d'adaptació a aquelles contrades de la seva muller, la vitoriana Maria Antònia Escobar, havien propiciat el canvi de germà al capdavant de les campanyes de recol·lecció del cacau a Río Muni.

—A lo mejor es por no utilizar la mano dura... Por eso tal vez perdimos casi todas nuestras posesiones de ultramar. España, a diferencia de otros países, como la misma Francia o Inglaterra, no es ni ha sido nunca colonialista, sino civilizadora y evangelizadora... Pero que no nos tomen por cobardes estos negros. No hay que transmitir ni inseguridad ni miedo —el gobernador desbarrava ja a la segona copa de vi blanc que buidada—,

que nos vean siempre que dominamos el cotarro, ¿me entiende, Vilaplana? Es normal e intrínseca la sumisión de los negros a la superioridad blanca. Los blancos hemos de ejercer la caridad y los pobres negros, agradecidos, el trabajo y la resignación. Y ustedes los industriales deben tenerlo presente, ser inflexibles, ser como padres severos de sus trabajadores y no dejar pasar ninguna veleidad. ¿Me entiende, Vilaplana?

Doña Inma, inapetent, esbocinava distreta una llesca de pa. L'Eulàlia feia estona que tenia la vista baixa, fixa en el seu plat, mentre que en Joan Norbert seguia el discurs del governador amb un somriure congelat.

—Mama, diu la Clara que potser hauríem de treure el xampany... —havia arribat de sobte l'Aurora, trencant la digressió d'en Barreto.

—Ara mateix, bonica, digues al cambrer que el serveixin.

—Aurora, hija, saluda a Don Álvaro y a Doña Inma —en Vilaplana, incòmode perquè la seva filla havia irromput en la conversa en català, tractava de dissimular. Mentre la governadora feia cara de fàstic, en Barreto es mirà de dalt a baix la noia.

—Vaya, vaya, ¡qué damisela tan vivaracha! ¡Y qué bien suena el catalán cuando lo hablan las chicas guapas! Los catalanes tenéis un folclore tan rico... Esos gorros, las barretinas; el *pan tomaca*; la sardana, o ese habla familiar que os resistís a perder... —l'Eulàlia havia decidit esborrar el seu somriure postís, que per aquella nit ja tenia amortitzat.

—Buenas noches, Don Álvaro y Doña Inma, espero que se lo estén pasando bien —feu l'Aurora sense dissimular el to nyeu-nyeu que li va sortir.

—De maravilla, preciosa, si no fuera por esos jejenes que te dan por el culo constantemente —va respondre don Álvaro, mentre es colpejava el lateral del coll intentant esclafar algun d'aquells minúsculs mosquits del tròpic.

—¡Por Dios, Álvaro, no seas tan soez! —exclamà Doña Inma.

—Pero, tenéis más hijos, ¿no es verdad? —en Barreto ignorà la seva dona.

—Sí. Además de Aurora tenemos otra chica, la mayor, Clara, que trabaja en el hospital con el doctor Del Amo, que ha tenido la amabilidad de venir también hoy —mírelo, está en la otra mesa—, y el pequeño, Eusebio, que está aprendiendo el negocio... —l'Eulàlia havia decidit sortir de l'ensopiment i estava pensant en quina excusa posar per aixecar-se de taula.

—¡Buena idea invitar a un médico, por si nos tiene que atender por un empacho con esta cuchipanda que nos habéis preparado! —el governador buscava que riguessin la gràcia de la seva ocurrència, cosa que només va fer en Vilaplana.

—Tres hijos mayores y se la ve tan joven, Eulalia, cómo la envidia... —digué Doña Inma.

—Gracias, Doña Inma... Si me perdonan, voy a ver cómo organizamos el postre —l'Eulàlia es va creuar amb en Víctor Capdevila i li va fer una ganyota de fastigueig, mentre aquest somreia volent dir que se'n feia el càrrec. En Víctor va ocupar el lloc de l'Eulàlia a la taula i oferí cigars a en Joan Norbert i a en Barreto. Doña Inma es tombà lleugerament.

—¡Hombre, Capdevila, usted por aquí en vez de la señora de la casa...! ¡Me temo que hemos salido perdiendo con el cambio! —va dir pretesament sorneguer en Barreto.

—¿Quieres un poco de vino, Víctor? —preguntà en Joan Norbert en un castellà forçat, espuri.

—No, ya he bebido suficiente, gracias, Juan. Me espero al licor. Un calvados es el mejor compañero que una persona civilizada puede encontrar para soportar la estupidez humana —sentencià en Capdevila, i una gota de suor relliscà per la seva sotabarba de cardenal tolerant i mundà.

—¡Joer, Capdevila! ¿Qué le pasa, se le han subido los mejillones al cerebro? ¡Desde hoy le llamaremos el filósofo de los trópicos...!

En Víctor Capdevila i la seva dona, la Roseta Roca, eren

veïns dels Vilaplana. Vivien escassament a cinc minuts. Casa seva, però, era molt més modesta que aquella mansió. Era una caseta blanca de dos pisos, confortable però malgirbada, situada dalt d'un turonet enfront de l'Atlàntic, des don sortia una platja ondulada esquitxada de palmeres geperudes. En Víctor i la Roseta tenien dos fills: en Santi, un noi esquerp que sempre era a casa llegint, segons deien, i que només sortia de casa per veure les tortugues que, a centenars, de tant en tant arribaven a la platja; i la Mariona, amiga de l'ànima de l'Aurora i la Clara Vilaplana. En Víctor Capdevila tenia prohibit tornar a la península, i a causa d'això posseïa un fons tràgic, però el dissimulava. Malament, però el dissimulava. Sentia l'obligació d'estar alegre i no caure en la desesperació.

En Capdevila havia marxat a la Guinea espanyola un cop acabada la Guerra Civil. Com a dirigent del CADCI primer i després de l'UGT, temia per la seva vida i, aprofitant que un cosí seu, en Manel Cuixart, feia anys que s'havia instal·lat a Fernando Poo, es va embarcar a Marsella cap a l'Àfrica. Un any després de ser a la colònia, on feia de comercial per les aldees de l'illa, fou detingut per la policia, a causa del seu expedient polític, i tancat al penal de Basilé. Afortunadament, la religiositat del cosí, ben considerat entre la comunitat claretiana de Guinea –sobretot pels seus donatius–, el salvà. La prudència demanava a en Capdevila ser un home cautelós durant els anys següents a la guerra, embolicar-se amb el mantell de l'anonimat i dedicar-se exclusivament al comerç i a les activitats estrictament econòmiques. Però no. En Víctor no era pas assenyat i cautelós en aquella època, encara de joventut, i va decidir fer-se espia dels aliats durant la Segona Guerra Mundial. Així mateix. I ser espia dels aliats en aquell racó de món, Guinea, un territori espanyol que servia de centre d'operacions d'alemanys i italians, era massa exposat. El cert és que fou el mateix Víctor Capdevila qui s'oferí, com a republicà espanyol, segons les seves pròpies paraules, a l'encarregat de negocis britànic al Camerun

per enviar informació sobre la presència de vaixells de les forces de l'Eix. Els aliats, que anaven escassos de personal, li encomanaren que formés part d'una operació, l'Operació Postmaster. Des del 1939, any en què va acabar la guerra espanyola i va començar la guerra mundial, resultava freqüent veure naus alemanyes i italianes refugiar-se en ports espanyols. I, segurament, un dels que més va complir aquesta funció d'aixopluc fou el de Santa Isabel, a l'illa de Fernando Poo. De fet, Santa Isabel era el port de referència del remolcador *Likomba* i la barcaassa *Bibundi*, embarcacions alemanyes, i també del vapor mixt de passatge i càrrega italià *Duchessa d'Aosta*, de la naviliera Lloyd-Triestina.

L'activitat d'aquests vaixells preocupava molt el comandament naval britànic perquè sospitava que avituallaven els submarins del Tercer Reich, de manera que a finals del 1941, quan en Capdevila feia dos anys que estava a la Guinea, va començar a ordir els detalls de l'operació. Es tractava que els tres grups d'un comando entressin a bord dels vaixells de l'Eix aixoplugats al port de Santa Isabel en una nit sense lluna. El primer grup, el d'en Capdevila, s'encarregaria del *Duchessa* i els altres dos, dels vaixells alemanys. La feina més delicada era per a aquest primer nucli d'assaltants, on també figurava un tal Agustín Zorrilla, un militar republicà espanyol exiliat. Havien d'anul·lar la ràdio, atacar el vaixell i controlar-lo. Caldria deixar anar les àncores i enganxar-hi els navilis alemanys per, a continuació, sortir del port. Tot això calia fer-ho en quinze minuts. La corbeta *HMS Violet*, de la Royal Navy, els esperava en aigües internacionals per escortar-los fins a Lagos, la capital de Nigèria. L'atac es va fixar per a les 23:30 del 23 de gener de 1942.

Precisament havia estat el jove Capdevila qui havia informat, fruit de les seves observacions i deduccions, que els vaixells franquistes que vigilaven les aigües jurisdiccionals espanyoles, especialment el canoner *Dato*, aquella nit eren lluny, a Río Muni, la part continental de Guinea. Al port no hi havia més que els vaixells objecte de l'assalt i algunes petites barcas-

ses. L'enllumenat públic havia d'apagar-se a la una de la matinal, però l'escassetat de gasoil va propiciar que en aquells dies s'apagués a les onze de la nit. El comando principal, però, va demostrar menys agilitat de la prevista, perquè va trigar mitja hora a controlar la tripulació del *Duchessa*. A més, va haver de fer servir explosius per poder treure l'àncora, la qual cosa va alertar la població costanera i la Guàrdia Civil del port. Quan es va encendre l'enllumenat públic per conèixer les causes de les explosions, els vaixells ja no hi eren. L'endemà al matí, el govern colonial va enviar un aeroplà Havilland Dragon Rapide de la companyia Iberia per localitzar-los. Però res de res. L'operació de rastreig per les costes del Camerun i Gabon no va reeixir i no van tenir més remei que informar el govern de Madrid.

Dies després, Espanya va recriminar davant l'ambaixada britànica l'atac en aigües sobiranes d'un estat no bel·ligerant, però el govern de Londres es va excusar dient que es van trobar els vaixells en alta mar i que solament els van conduir al port de Lagos. A més, Alemanya i Itàlia van recriminar al govern espanyol no haver sabut defensar els vaixells. Itàlia va arribar fins i tot a querellar-se contra Espanya. Els vaixells capturats van ser després rebatejats i utilitzats pel Regne Unit durant la guerra com a transport de flota i material bèl·lic entre el Canadà i els ports britànics.

En Víctor Capdevila, l'únic dels republicans que va participar en l'acció que no era a la clandestinitat, va tornar a Santa Isabel una setmana més tard. Fou detingut. Ell argumentà que era a Ebebiyin, a la zona més llunyana de la Guinea, a tocar amb el Gabon, on havia anat a proveir de diferents productes la botiga d'ultramarins. Sorprenentment fou deixat en llibertat l'endemà, però quinze dies més tard va arribar a Fernando Poo un contingent de falangistes voluntaris per revertir el robatori del vaixell. I és que el règim va considerar l'acció com un acte de guerra del Regne Unit contra Espanya. La majoria d'aquests voluntaris van morir en alta mar a causa d'una epidèmia de fe-

bre groga esdevinguda dins el vaixell. Quan els pocs supervivents van arribar a Guinea, havien passat més de quaranta dies i s'hi van quedar amb la intenció de reforçar la policia i la Guàrdia Civil locals. En Víctor Capdevila va tornar a ser detingut per aquests falangistes i engarjolat a la presó de Black Beach. Aquest cop ningú, ni el seu cosí Cuixart ni els claretians, no va poder fer res per alliberar-lo. Es diu que Black Beach és la pitjor presó de l'Àfrica i que quan els presos arriben a les seves masmorres la família ja pot començar a preparar el taüt. Feia deu anys que els espanyols l'havien construït al costat de les aigües infectes d'un rierol que desemboca al costat mateix d'una platja sempre plena de porqueria. En Capdevila va passar a la presó dos anys i mig de tortures, pallisses diàries i jocs macabres amb els interns. Quan va sortir, no tenia ungles i coixejava. Mai no va voler explicar a ningú el que li havien fet, ni al seu cosí ni després a la seva dona, i molt menys als seus fills.

Els Vilaplana tenien preparades algunes sorpreses per als seus convidats. A l'hora del cafè i dels licors, deu ballarins reclutats entre els treballadors de la plantació es van situar davant les taules. Més enrere, dos homes començaren a picar dos troncs d'arbre buits amb pals i un altre un objecte estrany que desprenia un so metàl·lic. Era la dansa del balele. Cinc homes i cinc dones movien les espatlles, els caps, els malucs, els pits, amb passes curtes al ritme frenètic de la percussió. En realitat es tractava d'una versió púdica i primmirada del *balele*, on els ballarins apareixien massa tapats, perquè en els poblats els ballarins anaven gairebé nus, amb els pits descoberts, agitant els tapalls fets d'escombreta. L'Eulàlia havia tingut especial interès a moderar els detalls d'aquell espectacle, tenint en compte el caràcter tan conservador i pudorós del públic, davant la desesperació de l'Aurora i la indiferència de la Clara. L'espectacle va acabar amb una traca que el fill menor, l'Eusebi, feia mesos que havia encarregat a un comerciant canari. Només Doña Inma i en Joan Norbert Vilaplana es van adonar que el governador,

que estava a punt d'entrar en l'amarg paradís de la intoxicació etílica, confonia l'espetarrec dels petards amb una ràfega de trets i, posant-se dempeus, intentava desenfundar la pistola que duia al cinturó, sense èxit perquè va caure un altre cop a la cadira, marejat i tentinejant. «Son petardos, Álvaro», es va poder llegir en els llavis de Doña Inma, i el governador, calmat, va seguir devorant un plat de pinya en almívar banyada amb brandi. En acabat, va ser el torn d'un castell de focs artificials, que contribuí encara més a la perplexitat dels animals salvatges que de nit sortien de la selva i s'aventuraven a rondar pel raval d'Akobondé per poder rosegar algunes escombraries. Els coets llençats per canons de pirotècnia esclataven en mil punts lluminosos blaus, violetes, grocs, verds o vermells, més amunt de les altíssimes capçades dels *egombegombes*. Però eren tan efímers, tal era la seva fugacitat, que no podien competir amb l'esclat permanent i assossegat de la corona i les fulles majestuosos de les palmeres.

Era més de la una de la matinada i els Vilaplana no esperaven ningú més, per això va sobtar veure entre els convidats el Gavilán, el cap de la policia de Bata, i Madre Carmen. Potser van arribar a veure el final dels focs d'artifici o potser van arribar just quan es van acabar. El cert és que la seva presència va sorprendre tothom. Tothom va quedar desconcertat de veure, al costat d'un Willys de vigilància, aquella parella impossible. La Clara de seguida va pensar que alguna cosa greu passava a l'hospital o a la ciutat. També Doña Inma, alarmada, va arrugar el front, sospitant que alguna desgràcia considerable portava la mà dreta del seu marit i la seva germana a irrompre en la festa, però encara es va esborronar més en pensar com reaccionaria el governador, que feia una estona que no deia res, embaïllat de tan mamat que anava.

L'amo de la casa es va avançar per rebre els visitants.

—Buenas noches, Madre, buenas noches, don Arsenio, ¿ocurre algo? ¿quieren pasar y tomar alguna cosa?

—No estamos para fiestas... Queremos hablar con el gobernador, ah, ya lo veo... —bordà secament el Gavilán, mentre la monja amb una llambregada ubicava la Clara, la seva subordinada; després, la seva germana, així com la resta dels comensals, que coneixia gairebé en la seva totalitat. La cara de Madre Carmen era arrugada, escardalenca. Tenia una presència temible i inquietant, amb una mirada de serp i uns ulls que atreien, que magnetitzaven d'una manera estranya. Dona més aviat baixeta, hauria enganyat qualsevol fent veure que era una encantadora i dolça iaïeta. Corrien rumors sobre abusos i tortures d'ella a presoners republicans a l'hospital provincial de Còrdova, que hauria portat a terme com a directora d'infermeres durant la immediata postguerra. A l'hospital de Bata l'havien vist donar cops de puny a pacients negres o cridar tot tipus d'improperis. Una vegada que va enxampar una dona de la netja obrint-li un calaix del seu despatx, diuen que va escridassar-la de forma violenta: «¡Cabrona, ladrona! ¿Te crees que soy idiota? ¡Chimpancé, negra de mierda!».

Després d'una breu vacil·lació, la cap de les infermeres de l'hospital de Bata seguí amb determinació les passes del Gavilán.

—¡A sus órdenes, mi coronel! —bramà el cap de la policia.

—¿Qué pasa, Arsenio? Algo grave debe suceder para venir a estas horas hasta aquí... —feu en Barreto arrossegant les paraules. Quan s'adonà que darrere hi havia la seva cunyada sentí un calfred— Pero venga, suéltelo ya, ¿qué coño ha pasado?

—Ha desaparecido un recién nacido del hospital. El nieto de los Rodríguez Fonseca, que nació hace dos días. Lo han rapado, seguro. Han forzado una ventana desde fuera de la zona de las parturientas y se lo han llevado.

—¡Jodíos salvajes! —exclamà el governador.